

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2025-29-2-18-32>

УДК 373.5.048:331.548

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5756-8359>

Олег Морін,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ*

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ КАР'ЄРНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемі впровадження профорієнтаційної технології формування кар'єрної спрямованості учнів у контексті профільного навчання, що є надзвичайно актуальним у світлі трансформації сучасної української освіти. Зміна парадигми шкільної освіти, перехід до Нової української школи, орієнтація на особистісний розвиток і самореалізацію кожного учня актуалізує потребу в ефективних технологіях професійного самовизначення, здатних забезпечити учням можливість усвідомленого, мотивованого й соціально значущого вибору освітньої та професійної траєкторії.*

Сутність запропонованої профорієнтаційної технології полягає у цілісному впливі на всі компоненти особистості учня як суб'єкта кар'єрного самовизначення: мотиваційний, когнітивний, рефлексивний і вольовий. Технологія базується на особистісно орієнтованому, рефлексивному, аксіологічному та діяльнісному підходах, спирається на концепцію духовно-морального розвитку І. Беха. Метою є не лише надання учневі знань про професії, а й формування в нього внутрішньої готовності до вибору життєвого й професійного шляху, розуміння соціальної значущості праці, здатності приймати відповідальні рішення.

Методологічно дослідження спирається на комплекс теоретичних і емпіричних методів, зокрема – аналіз наукових джерел, педагогічне моделювання, формувальний експеримент, діагностику рівня кар'єрної спрямованості учнів. У ході дослідження апробовано п'ятикомпонентну модель технології (цільовий, процесуально-практичний, контроль-оцінний, управлінський, результативний компоненти), яку реалізовано в умовах профільного навчання. Отримані результати показали суттєве підвищення рівня усвідомленості професійного вибору, мотивації до кар'єрного розвитку, зменшення частки учнів з низьким рівнем кар'єрної спрямованості в умовах профільного навчання. Зокрема, високий рівень зріс на 12 % в експериментальній групі, а низький – зменшився на 27 %, що засвідчує дієвість запропонованої технології.

Наукова новизна дослідження полягає у розробленні та впровадженні системної профорієнтаційної технології, інтегрованої в профільне навчання, яка забезпечує не лише інформаційне, а й ціннісно-мотиваційне супроводження кар'єрного самовизначення учнів. Вперше окреслено ключові принципи педагогічної адаптації такої технології в умовах старшої профільної школи, враховано чинники гнучкості, варіативності, наступності та фурації.

Сфера застосування розробленої технології охоплює заклади загальної середньої освіти, що реалізують профільне навчання, а також може бути корисною для педагогів, практичних психологів, класних керівників, соціальних педагогів та адміністрацій шкіл при створенні системи кар'єрного супроводу. Технологія має потенціал для масштабування, з урахуванням цифрових інструментів, регіонального контексту й особистісних освітніх запитів, а також може стати основою для подальших розробок у сфері професійного консультування учнів.

***Ключові слова:** заклади загальної середньої освіти (ЗЗСО), кар'єрна спрямованість, професійно-ціннісні орієнтації, технологія формування, учні.*

© Олег Морін, 2025

Вступ. Актуалізація проблеми формування кар'єрної спрямованості учнів зумовлена трансформацією сучасного ринку праці, суспільними запитами на конкурентоспроможного випускника, а також впровадженням профільної освіти в межах Концепції «Нова українська школа». У складних умовах воєнного стану, зростання невизначеності та нестабільності,

особливої ваги набуває формування здатності учня до свідомого вибору майбутнього професійного шляху, що є запорукою його успішної реалізації в дорослому житті. Але в системі освіти, досі спостерігається фрагментарність підходів до реалізації профорієнтації, низька системність та відсутність цілісних педагогічних технологій. Це вимагає подальших наукових досліджень та педагогічного експериментування, з метою створення і впровадження дієвих технологій формування кар'єрної спрямованості учнів. Така технологія має бути не лише науково обґрунтованою, а й зручною у практичному застосуванні, інтегрованою в освітній процес та спрямованою на формування життєвої і професійної самостійності випускників закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Впродовж 2023-2025 рр. співробітниками відділу виховного проєктування Інституту проблем виховання НАПН України було здійснювалося наукове дослідження «Формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти в умовах Нової української школи» (державний реєстраційний номер теми: 0123U100706, керівник З. Охріменко, кандидат педагогічних наук). У межах дослідження створено і експериментально перевірено дієвість технології формування в учнів кар'єрної спрямованості в умовах профільного навчання.

Мета та завдання. Метою статті є розгляд результатів впровадження профорієнтаційної технології формування в учнів кар'єрної спрямованості в умовах профільного навчання.

Відповідно до мети вирішувалися такі завдання: розкрити сутність та компоненти профорієнтаційної технології формування в учнів кар'єрної спрямованості, надати опис її структури, принципів, методів, етапів реалізації; схарактеризувати процес реалізації технології в умовах профільного навчання; проаналізувати результати впровадження технології, представити кількісні та якісні зміни у сформованості кар'єрної спрямованості учнів; визначити ефективність і перспективи подальшого використання технології, дати рекомендації для педагогів щодо її вдосконалення.

Методи дослідження. Для вирішення означеної вище проблеми застосовувався комплекс методів. Перш за все, в основу роботи було покладено теоретичні методи, що дозволили здійснити всебічний аналіз наукових джерел, концептуальних підходів і освітніх документів. Виконано опрацювання наявних психолого-педагогічних підходів, включаючи ідеї особистісно орієнтованого, діяльнісного та рефлексивного, а також концепцію духовно-морального розвитку І. Беха. Тобто використовувалися аналіз, синтез, узагальнення й порівняння як основа для побудови цілісної теоретичної моделі технології.

Особливу роль у дослідженні відіграло вивчення нормативних та освітніх документів, а також сучасних аналітичних та науково-методичних матеріалів. Це дозволило не лише

ознайомитися з офіційними джерелами, а й критично осмислити тенденції, проблеми та запити, що постають перед системою профільної школи.

Для отримання практичної достовірності результатів було проведено педагогічний експеримент. Динаміка змін у рівнях сформованості кар'єрної спрямованості учнів засвідчує застосування емпіричних методів, зокрема безпосередньо педагогічного експерименту, анкетування, тестування та спостереження тощо. Аналіз результатів експерименту супроводжувався обробкою кількісних даних, а саме відсотковим аналізом, який дозволив об'єктивно показати зміни показників у різних групах. Це засвідчує застосування елементів кількісного аналізу.

Крім того, в процесі розробки самої технології використовувався метод педагогічного моделювання. Було запропоновано цілісну систему з п'яти структурно-функціональних компонентів, кожен з яких виконує чітко окреслену функцію у формуванні кар'єрної спрямованості. Така модель не є теоретичною абстракцією, а інтегрується в освітню практику, адаптується до профільної школи, враховує індивідуальні особливості учнів і освітні реалії.

Усі зазначені вище методи, від аналізу літератури й нормативних документів до експериментальної перевірки та педагогічного моделювання стисло розкриваються у межах статті.

Результати дослідження. У центрі профорієнтаційної технології формування кар'єрної спрямованості є особистість учня як суб'єкта самопізнання, самовизначення і самореалізації в майбутній професійній діяльності, його внутрішня готовність до вибору профілю навчання, побудови власної освітньо-професійної траєкторії, розвитку професійно-ціннісних орієнтацій та майбутньої кар'єрної зрілості [6].

Технологія спирається на положення особистісно орієнтованої освіти, рефлексивного й діяльнісного підходів. Важливою складовою є впровадження ціннісних орієнтирів, що визначають внутрішню позицію учня щодо праці, кар'єри, самореалізації. В основі закладено концепцію духовно-морального розвитку особистості (І. Бех), згідно з якою професійна спрямованість повинна поєднувати не лише досягнення й успіх, а й служіння вищому сенсу – суспільному добру, життєвій місії [1].

Профільна школа сприяє реалізації технології, дійсно створює сприятливе середовище для її реалізації, оскільки за своєю сутністю вже передбачає диференціацію освітнього процесу, варіативність освітніх програм, потребу в індивідуалізації.

Упровадження профорієнтаційної технології забезпечує комплексну підготовку учнів до життя у швидкозмінному соціальному середовищі, підвищує ефективність профільного навчання, сприяє зменшенню кількості помилок у виборі професії, запобігає професійній

дезадаптації. Технологія може бути адаптована до конкретних умов освітнього закладу, що робить її універсальним інструментом сучасного кар'єрного виховання.

Розроблена нами профорієнтаційна технологія має п'ять взаємопов'язаних компонентів, кожен з яких виконує функціональну роль у забезпеченні процесу професійного самовизначення в умовах профільного навчання [5]:

1. Цільовий компонент – визначає стратегічні орієнтири діяльності – мету формування кар'єрної спрямованості, завдання, що впливають з освітніх потреб учнів, а також принципи, на яких базується весь процес (індивідуалізація, наступність, доступність, активізація суб'єктного потенціалу особистості).

2. Процесуально-практичний компонент, охоплює змістову основу й інструментарій реалізації технології. До нього зокрема входять профорієнтаційні заняття, тренінги, професійні проби, зустрічі з представниками професій, інтерактивні методики самопізнання та аналізу освітніх траєкторій тощо. Практичне наповнення дозволяє учню поєднати знання про себе з інформацією про світ професій, оцінити відповідність між ними й проектувати майбутню кар'єру.

3. Контрольно-оцінний компонент, передбачає застосування діагностичних інструментів для моніторингу рівня сформованості кар'єрної спрямованості. Це анкети, тести на професійні інтереси, карти індивідуального розвитку, які використовуються як на початковому, так і на підсумковому етапах.

4. Компонент забезпечення управління процесом, акцентує на суб'єктах впровадження: педагогах, класних керівниках, психологах, соціальних педагогах. Він включає організаційні й управлінські механізми координації профорієнтаційної діяльності: впровадження курсів за вибором, методичний супровід, залучення соціальних партнерів, робота з батьками.

5. Результативний компонент, фіксує досягнуті зміни: підвищення рівня свідомості професійного вибору, розвиток готовності до реалізації освітньої траєкторії, стабілізацію професійних намірів. Результати виражаються як у поведінкових реакціях (активність у виборі, ініціативність, участь у профорієнтаційних заходах), так і у змінах у структурі мотивації та самосприйняття.

За результатами впровадження профорієнтаційної технології встановлено, цей процес потребує урахування змістово-структурних, організаційно-методичних та ціннісно-мотиваційних аспектів. Однією з провідних особливостей її адаптації є орієнтація на вибір профілю як ключову педагогічну ситуацію. Такий вибір вимагає не лише надання базової інформації, а й цілеспрямованого формування кар'єрної зрілості учнів. У цьому контексті технологія передбачає інформування про зміст і перспективи кожного напрямку профільного

навчання, включення практик професійних проб, консультацій, тематичних тренінгів, а також розширення діагностичного блоку з метою виявлення освітніх потреб, професійних схильностей та особистісних інтересів учнів.

Другою ключовою особливістю є спрямування на формування професійно-ціннісних орієнтацій, адже профільне навчання не обмежується виключно академічною чи прикладною підготовкою, а передбачає розвиток внутрішніх мотиваційних засад професійного самовизначення. У цьому напрямі технологія акцентує на розвитку рефлексивно-вольових механізмів особистості, формуванні здатності інтегрувати діяльнісні й духовні цінності (у трактуванні І. Беха), а також на переході від знаннєвої до ціннісно-орієнтованої профорієнтації.

Важливим елементом адаптації є також врахування принципів, що закладені в основу профільної школи. Зокрема, ідеться про принцип фуркації, який орієнтує на диференціацію за рівнем підготовки, інтересами та нахилами учнів, принцип варіативності, що вимагає застосування альтернативних методик та індивідуалізованих освітніх маршрутів, принцип наступності, який забезпечує зв'язок між допрофільною підготовкою, профільним навчанням і подальшою професійною освітою, а також принцип гнучкості, що враховує можливість зміни профілю. Важливою є й діагностико-прогностична спрямованість, яка базується на системній діагностиці та прогнозуванні освітньо-професійного розвитку особистості.

За результатами формувального експерименту по впровадженню профорієнтаційної технології було встановлено, змістове й методичне її забезпечення потребуватиме оновлення. Вона має бути адаптована до профільного спрямування класів (наприклад, STEM, гуманітарного, економічного), відповідати освітнім програмам і очікуваним результатам профільного стандарту, а також враховувати цілі та запити учнів і їхніх родин щодо подальшої освіти чи працевлаштування.

Необхідною умовою ефективного впровадження технології є створення системи супроводу профільного навчання. Це передбачає формування команди супроводу, до якої входять учителі, психолог, класний керівник, соціальний педагог, а також впровадження інституційних механізмів підтримки, таких як інформаційні центри, електронні платформи чи кабінети кар'єрного консультування. Крім того, важливим є налагодження координації з місцевими закладами професійної (професійно-технічної) освіти, закладами вищої освіти та роботодавцями.

Зрештою встановлено, ефективність упровадження профорієнтаційної технології залежить від її системності та наявності механізмів моніторингу результатів. Це передбачає поетапне впровадження технології – від допрофільної підготовки до супроводу професійного вибору – з обов'язковим проведенням діагностики та динаміки рівнів формування кар'єрної

спрямованості, а також аналізом освітніх траєкторій випускників як важливого показника результативності освітньо-виховної роботи.

Таким чином, впровадження профорієнтаційної технології в умовах профільного навчання полягає в її переорієнтації на потреби учнів профільної школи як суб'єктів освітнього й кар'єрного вибору, з урахуванням їхніх особистісних особливостей, змісту навчання, соціального контексту та перспектив подальшого реформування старшої школи. Така технологія передбачає створення цілісної системи підтримки, використання дієвих педагогічних інструментів і забезпечення орієнтації на життєву перспективу кожного здобувача освіти.

На завершальному етапі формувального експерименту було здійснено діагностичне обстеження рівня сформованості кар'єрної спрямованості учнів. Результати показали, що високий рівень мають 24 % учнів експериментальної групи (ЕГ) та 15 % учнів контрольної групи (КГ), що свідчить про приріст на 12% у експериментальній та 2 % у контрольній групі. Середній рівень зафіксовано у 58 % учнів експериментальної та 44 % учнів контрольної групи (приріст становить відповідно 15 % і 3 %). Натомість низький рівень кар'єрної спрямованості спостерігається у 18 % учнів експериментальної та 41 % учнів контрольної групи, що означає зниження цього показника на 27 % в експериментальній і на 5 % у контрольній групі (див. рисунок 1).

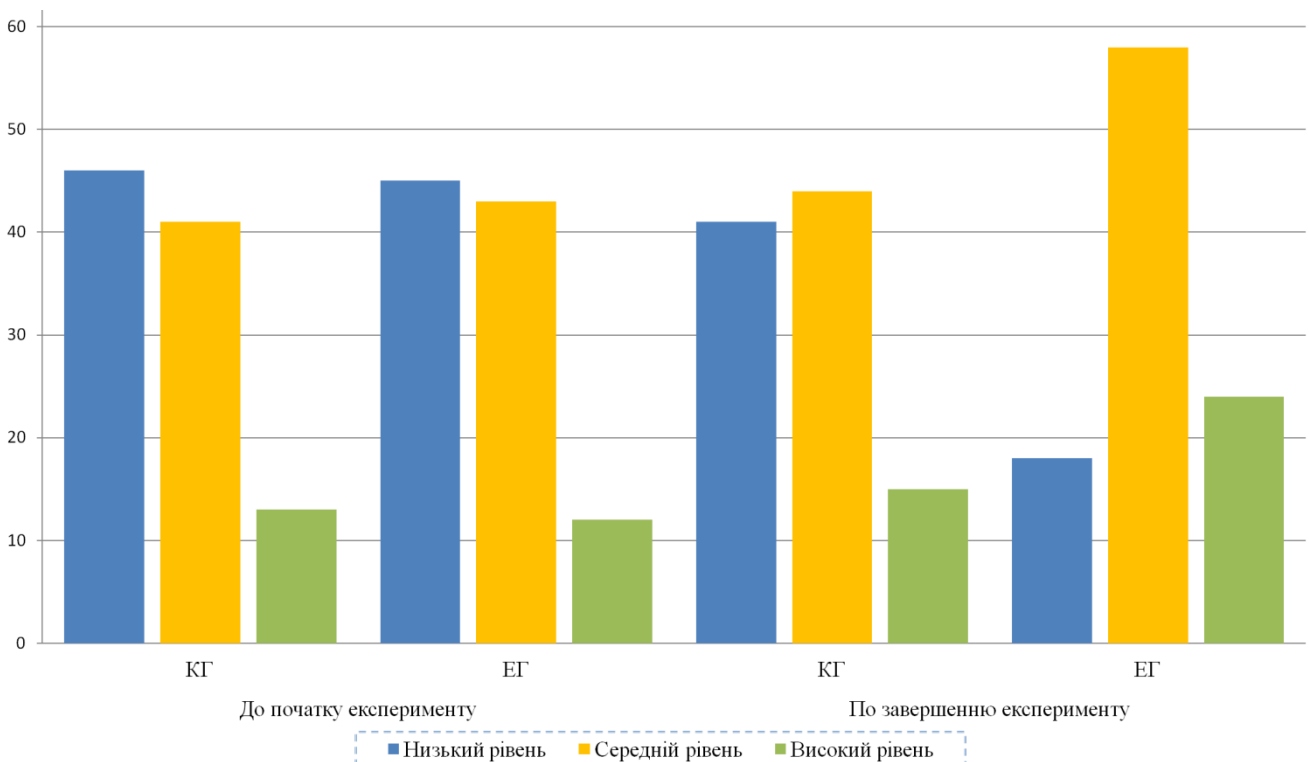

Рис. 1. Результати діагностичного обстеження рівня сформованості кар'єрної спрямованості учнів (до початку та по завершенню формувального експерименту)

Отримані результати впровадження профорієнтаційної технології свідчать про її суттєвий позитивний вплив на формування в учнів усвідомленої кар'єрної спрямованості, мотивації до професійного самовизначення та зацікавленості у майбутній професійній діяльності.

Перш за все, спостерігається помітне зростання рівня усвідомленості професійного вибору серед учнів, які брали участь у профорієнтаційних заходах у рамках технології. Зокрема, показник високого рівня кар'єрної спрямованості зріс на 12 % у експериментальній групі, що суттєво перевищує відповідний приріст у контрольній групі (лише 2 %). Це свідчить про те, що учні, які були залучені до цілеспрямованої профорієнтаційної роботи, значно краще усвідомлюють свої інтереси, схильності, цілі та можливості щодо майбутнього професійного розвитку.

Одночасно було зафіксовано значне зменшення частки учнів із низьким рівнем кар'єрної спрямованості (на 27 % в експериментальній групі), що свідчить про подолання стану невизначеності й байдужості до професійного майбутнього. Такий результат вказує на підвищення рівня включеності учнів у процес самопізнання, активніше осмислення ними власних ресурсів та можливостей для майбутнього. Учні стали демонструвати більше ознак внутрішньої мотивації, зростання особистісної активності, готовності до прийняття рішень щодо професійної орієнтації.

Крім того, аналіз даних дає підстави стверджувати, що мотивація учнів до кар'єрного розвитку значною мірою активізувалась. Середній рівень сформованості кар'єрної спрямованості зріс у експериментальній групі на 15 %, що свідчить про перехід значної частини учнів із пасивної або невиразної позиції до активної участі в освітньо-професійній комунікації. У процесі впровадження технології учні отримали можливість поєднувати знання про себе з інформацією про світ професій, брати участь у практичних заходах (профпроби, тренінги, консультації), що значною мірою сприяло формуванню мотиваційної готовності до професійного самовизначення.

Окремо варто наголосити на зростанні зацікавленості учнів у майбутній професійній діяльності, що виявляється як у поведінкових реакціях (ініціативність, активна участь у профорієнтаційних заходах, звернення за консультаціями), так і в якісних змінах у структурі мотивації. Залучення до різноманітних форм профорієнтаційної роботи – від самодіагностики до практичного знайомства з професіями – дало змогу учням проектувати власне професійне майбутнє, співвідносячи свої можливості з вимогами та перспективами обраного профілю.

Важливо зазначити, що запропонована технологія формувала не лише інформаційне

поле для вибору, а й сприяла розвитку рефлексивних та вольових якостей, необхідних для здійснення відповідального вибору. Вона орієнтувала учнів на усвідомлення значущості вибору профілю навчання як першого кроку на шляху до професійного становлення. Таким чином, йдеться не лише про формальне ознайомлення з професіями, а про глибоку трансформацію ставлення до власного майбутнього.

Також результати свідчать про те, що ефективне формування кар'єрної спрямованості можливе за умов системного та комплексного підходу, коли профорієнтаційна діяльність інтегрується в освітній процес, спирається на принципи наступності, варіативності, діагностико-прогностичної орієнтації та врахування освітніх запитів учнів і їхніх родин. Успішність процесу також залежить від наявності професійно підготовленої команди супроводу та ресурсного забезпечення профільної освіти.

Таким чином, запровадження профорієнтаційної технології дало змогу суттєво підвищити усвідомленість, мотивацію та зацікавленість учнів у професійному самовизначенні. Ці зміни не є випадковими, а стали наслідком продуманої, системної та цілеспрямованої педагогічної роботи, яка враховує індивідуальні потреби учнів, специфіку профільного навчання та соціокультурний контекст вибору професії. Отримані результати підтверджують доцільність подальшого впровадження та удосконалення цієї технології як ефективного інструменту формування кар'єрної зрілості в умовах Нової української школи.

Обговорення. Незважаючи на зростання інтересу до теми профорієнтації, на практиці впровадження ефективних профорієнтаційних технологій залишається складним завданням. Це зумовлено рядом чинників, серед яких варто виокремити обмежену кількість науково обґрунтованих методичних розробок, що ускладнює системне застосування інновацій у масовій педагогічній практиці.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що традиційна профорієнтаційна робота в освітніх закладах, як правило, має фрагментарний характер, а отже, не завжди забезпечує досягнення поставленої мети – підготовку учня до свідомого та відповідального вибору професії.

Зокрема, Л. Ребуха, О. Шквир, Н. Казакова, О. Поліщук наголошують на тому, що наявні методи профорієнтаційної роботи не забезпечують формування готовності до професійного самовизначення, а сама профорієнтаційна діяльність «розрахована на середнього учня», відсутня індивідуалізація, а форма переважає над змістом. Крім того, дослідники підкреслюють, що така діяльність має здійснюватися не як окремий блок заходів (тестування, ярмарки професій, екскурсії), а як системна технологія, що включає послідовну роботу з розвитку самопізнання, аналізу професійного середовища, формування мотивації до праці та планування кар'єрного шляху [9].

Як вважає Л. Петриченко, потребують подальшої розробки інструменти соціальної орієнтації учнівської молоді на галузі відповідно до їхніх індивідуальних задатків, а також ресурсів для формування професійного інтересу з урахуванням індивідуальних запитів особистості. Потребують уточнення методи забезпечення організаційних умов та технології активізації професійного самовизначення особистості в юнацькому віці [7]

В. Бербец, Т. Василевська, досліджуючи проблему професійного самовизначення здобувачів освіти в умовах профільного навчання, наголошують на необхідності адаптації освітнього процесу до індивідуальних потреб учнів, який має відповідати їхнім майбутнім професійним інтересам. Це вимагає надання гнучкості навчальним планам, впровадження технології модульного навчання. Вони пропонують використовувати «спіральний» підхід, де зміст відтворюється на якісно новому рівні на кожному етапі загальної середньої освіти [2].

Це має стосуватися також інтеграції профорієнтаційної складової у зміст освіти на усіх її етапах, особливо у старшій профільній школі. Ефективним виявляються підхід, при якому профорієнтація не обмежується факультативами чи позакласною діяльністю, а вбудовується в зміст загальноосвітніх предметів, ґрунтується на компетентнісному підході та формує в учнів кар'єрну грамотність.

О. Гомонюк, О. Онишко, Н. Остапець, розкриваючи психологічні засади професійного самовизначення старшокласників у контексті профільного навчання підкреслюють, що процес професійного самовизначення є тривалим і багатовимірним, охоплює етапи самопізнання, визначення орієнтирів, вибору професії, адаптації до професійного середовища та розвитку кар'єри. Основна увага ними приділяється ролі ціннісно-сміслової сфери, мотивації, самоусвідомлення, Soft Skills (критичне мислення, відповідальність, стресостійкість тощо) у прийнятті професійного рішення. Науковцями наголошується, що профорієнтаційна робота має бути комплексною, охоплювати не лише діагностику, а й розвиток, формування активності учня, здатності до вибору та відповідальності за нього [3].

Як зазначає В. Сіпій, у сучасних умовах цифровізації, динамічного розвитку технологій і трансформації ринку праці профорієнтаційна робота в системі освіти набуває стратегічного значення. Зокрема, формування кар'єрної спрямованості здобувачів освіти ще на етапі базової середньої школи є не лише доцільним, а й необхідним, адже саме в цей період відбувається перше цілеспрямоване професійне самовизначення. Високий рівень практичної орієнтації, систематичне залучення учнів до проєктної діяльності, розгляд професій через міжгалузеві модулі й акцент на актуальних для регіону напрямках дозволяють стверджувати про високу актуальність запропонованої технології як засобу раннього виявлення професійних інтересів, розвитку підприємливості, критичного мислення та ціннісного ставлення до праці [10].

У проаналізованих нами джерелах спільним є твердження, що у сучасних умовах стрімких змін на ринку праці, цифровізації та підвищення вимог до професійної мобільності особистості особливої значущості набуває завдання цілеспрямованого формування кар'єрної спрямованості здобувачів освіти ще в межах шкільного навчання, особливо в умовах профільної школи.

На думку науковців, профорієнтаційна діяльність у цьому контексті має здійснюватися не як сукупність розрізнених заходів чи факультативів, а як системна педагогічна технологія. Така технологія має включати послідовну роботу з розвитку самопізнання, аналізу професійного середовища, формування мотивації до праці, планування кар'єрного шляху, а також розвиток відповідальності та здатності до усвідомленого вибору.

У розглянутих нами роботах, зокрема, зазначається, що особливу увагу необхідно приділяти впровадженню методів, які забезпечують організаційні умови для професійного самовизначення особистості в юнацькому віці. Саме в цьому віці формується внутрішня мотивація до праці, соціально значущі життєві орієнтири, починає складатися уявлення про власну місію й роль у суспільстві. Успішне проходження цього етапу можливе лише за умови впровадження ефективної технології, яка враховує вікові та психологічні особливості учнів.

У розглянутих нами працях особливо підкреслюється, що освітній процес у закладах загальної середньої освіти має бути адаптований до індивідуальних потреб кожного учня і відповідати його майбутнім професійним інтересам. Це означає, що профорієнтація не може залишатися периферійним елементом освіти – вона має стати органічною частиною змісту навчання. Важливим напрямом у цьому є мультиплікація профорієнтаційної складової у всі етапи освіти, з особливим акцентом на старшу профільну школу. Ефективною є саме така модель, за якої профорієнтація не обмежується факультативними курсами або позакласними заходами, а інтегрується в загальноосвітні дисципліни, реалізується через компетентнісний підхід і сприяє формуванню кар'єрної грамотності учнів.

Розглянуті нами публікації дають підстави стверджувати, що профорієнтаційна робота має бути не лише діагностичною, а комплексною, багатокomпонентною системою. Вона має передбачати не тільки виявлення схильностей, інтересів та ціннісних орієнтацій учнів, а й забезпечення їх розвитку, підвищення внутрішньої активності, формування здатності до самостійного вибору та відповідальності за нього. Водночас ефективність такої профорієнтаційної технології значно зростає, якщо її реалізація розпочинається вже на етапі базової середньої школи. Саме в цей період в учнів закладаються фундаментальні уявлення про себе, формуються життєві плани, цінності, мотиваційна структура. Тому системна профорієнтаційна діяльність, спрямована на формування кар'єрної спрямованості, має стати

невід'ємною частиною сучасної освітньої політики та практики.

Таким чином, упровадження в освітній процес технології формування кар'єрної спрямованості в умовах профільного навчання є не лише доцільним, а й необхідним кроком на шляху до створення дійсно нової української школи, яка готує молоду людину до відповідального вибору, соціальної адаптації, життєвого успіху та професійної реалізації.

Висновки. Упровадження профорієнтаційної технології формування кар'єрної спрямованості учнів у контексті профільного навчання демонструє високу результативність та актуальність в умовах трансформації освітнього простору. Проведене дослідження підтвердило, що розроблена технологія суттєво впливає на рівень сформованості в учнів ключових компетентностей, необхідних для здійснення усвідомленого вибору професійного шляху. Учні, які брали участь у впровадженні цієї технології, виявили вищу мотивацію до самопізнання, більшу ініціативність у професійному самовизначенні, готовність приймати відповідальні рішення щодо власного майбутнього.

Центральним елементом технології є особистість учня як активного суб'єкта освітнього й життєвого проектування. Технологія базується на ціннісних засадах особистісно орієнтованої освіти, де учень розглядається не лише як споживач знань, а як індивідуальність, здатна до глибокої рефлексії, внутрішнього вибору, формування смислів, прийняття рішень та проектування власної освітньо-професійної траєкторії. Вона інтегрує сучасні наукові підходи – діяльнісний, рефлексивний, аксіологічний, – а також спирається на концепцію духовно-морального розвитку (І. Бех), що підкреслює не лише прагнення до успіху, але й потребу у служінні суспільному добру та реалізації життєвої місії.

В умовах профільної школи така технологія набуває особливої значущості, адже створює сприятливе середовище для гнучкого, варіативного та індивідуалізованого підходу до кожного учня. Саме профільне навчання, яке передбачає диференціацію освітніх програм і орієнтацію на вибір, надає широкі можливості для впровадження кар'єрного супроводу в навчальний процес. Реалізація технології дозволяє органічно поєднати освітні й виховні завдання, сприяє усвідомленню важливості кожного кроку на шляху до професійного становлення.

У результаті формувального експерименту було зафіксовано відчутне зростання рівня усвідомленості учнів у питаннях професійного вибору. Порівняльний аналіз даних експериментальної та контрольної груп показав, що учні, залучені до цілеспрямованої профорієнтаційної роботи, значно краще розуміють свої схильності, інтереси, цілі та потенціал, демонструють глибшу зацікавленість у професійному майбутньому та виявляють менше ознак байдужості чи невизначеності. Помітним є також позитивний вплив технології на розвиток внутрішньої мотивації, активності, готовності брати відповідальність за власне

майбутнє. Учні починають сприймати вибір профілю навчання не як формальну вимогу, а як важливий і особистісно значущий крок.

Успішна реалізація цієї технології можлива лише за умов системності та професійної організації процесу. Вона передбачає створення команд супроводу – з числа вчителів, психологів, соціальних педагогів, класних керівників, – які б здійснювали комплексну підтримку учнів на всіх етапах вибору: від самоусвідомлення до прийняття рішення. Важливим елементом також є наявність інформаційного й методичного забезпечення, зокрема – електронних платформ, діагностичних інструментів, карт розвитку, індивідуальних консультацій та інтеграції профорієнтаційної діяльності в навчальні програми.

Технологія виявилася ефективною не лише як інструмент надання інформації про професії, але й як засіб глибокого впливу на ціннісно-мотиваційну сферу особистості. Завдяки впровадженню кар'єрно орієнтованих форм діяльності – тренінгів, професійних проб, проєктів, зустрічей із представниками професій – учні мали змогу реально уявити себе у професійних ролях, осмислити свої можливості, отримати практичний досвід, який є вирішальним для формування стійкої професійної позиції.

Удосконалення технології має враховувати специфіку профілів навчання, запити та особливості регіонального ринку праці, а також зміну соціальних і економічних умов, які визначають структуру професійних запитів. Доцільним є розроблення більш чітких критеріїв і методик оцінювання рівня сформованості кар'єрної спрямованості, що дозволить здійснювати якісний моніторинг динаміки розвитку учнів.

Важливо, щоб технологія набула масштабного впровадження не лише у пілотних, а й у всіх закладах загальної середньої освіти. Це потребує методичної підтримки педагогів, ресурсного забезпечення, підготовки фахівців, здатних здійснювати повноцінний кар'єрний супровід. Також необхідна інтеграція з реальним професійним середовищем – через партнерство зі стейкхолдерами: бізнесом, ЗВО, закладами профтехосвіти, службами зайнятості.

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що профорієнтаційна технологія формування кар'єрної спрямованості учнів у профільній школі є потужним засобом підвищення якості освіти, розвитку особистості, підготовки молоді до свідомого вибору й активної участі в житті суспільства. Вона відповідає викликам сучасного світу, допомагає сформувати в учнів не лише знання про професії, а й внутрішню зрілість, що є основою для побудови успішного, відповідального і соціально значущого професійного майбутнього.

Подальші дослідження доцільно зосередити на адаптації цієї технології до умов дистанційного навчання, інтеграції з цифровими інструментами кар'єрного супроводу та

розширенні взаємодії з соціальними партнерами в громаді.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість у сяйві духовності: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2021. 244 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741648>
2. Бербец В. В., Василевська Т. І. Професійне самовизначення школярів: підходи та освітні технології в умовах профільного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 215. С. 105–110. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-105-110>
3. Гомонюк О., Онишко О., Остапець Н. Психологічні особливості розвитку професійного самовизначення учнів старших класів загальноосвітніх закладів. *Науковий журнал «Психологічні travelogi»*. 2024. № 4. С. 126–135. <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-12>
4. Державний стандарт профільної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2024 р. № 851. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
5. Морін О. Профорієнтаційна технологія формування в учнів кар'єрної спрямованості в умовах профільного навчання. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2023. № 27(2). С. 82–93. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-2-82-93>
6. Охріменко З. Формування кар'єрної спрямованості учнів у сучасних умовах: перебіг і результати наукового дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 28. Кн. 2. 2024. С. 125 – 133. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-2-125-133>
7. Петриченко Л. Професійне самовизначення особистості як психолого-педагогічна проблема. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Т. 11. № 5. С. 52–58. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol11i5-008>
8. Про затвердження Концептуальних засад реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї). Наказ МОН України від 10 жовтня 2024 р. № 1451. URL: <https://bit.ly/3VGdGmi>
9. Ребуха Л. Шквир О., Казакова Н., Поліщук О. Сутнісні особливості впровадження програми профорієнтаційної роботи в школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 2023. № 1(125). С. 323–333. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.01/323-333>
10. Сіпій В. В. Формування кар'єрної спрямованості учнів у модельних навчальних програмах міжгалузевого інтегрованого курсу STEM для гімназії. *Освітній процес сьогодні: досягнення, виклики, перспективи*: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 25 квітня 2025 р). Тернопіль, 2025. С. 129–131. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745316>

References

1. Bech, I. D. (2021). *Osobyyst u siaivi dukhovnosti* [The personality in the radiance of spirituality]. Kyiv – Chernivts: Bukrek. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741648>
2. Berbets, V. V., & Vasylevska, T. I. (2024). Profesiine samovyznachennia shkoliariv: pidkhody ta osvichni tekhnolohii v umovakh profilnoho navchannia [Professional self-determination of schoolchildren: Approaches and educational technologies in the context of specialized education]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedagogichni nauky*, 215, 105–110. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-215-105-110>
3. Gomoniuk, O., Onyshko, O., & Ostapets, N. (2024). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku profesiinoho samovyznachennia uchniv starshykh klasiv zahalnoosvitnikh zakladiv [Psychological features of professional self-determination development among high school students of general education institutions]. *Psykholohichni travelohy*, 4, 126–135. <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-12>
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). Derzhavnyi standart profilnoi serednoi osvity [State standard of specialized secondary education] (*Decree No. 851*, July 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
5. Morin, O. (2023). Proforientatsiina tekhnolohiia formuvannia v uchniv kar'iernoi spriamovanosti v umovakh profilnoho navchannia [Career orientation technology for shaping students' career focus in specialized education]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 27(2), 82–

93. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2023-27-2-82-93>

6. Okhrimenko, Z. (2024). Formuvannia kar'iernoi spriamovanosti uchniv u suchasnykh umovakh: perebih i rezultaty naukovoho doslidzhennia [Formation of students' career focus in modern conditions: Course and results of scientific research]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 28(2), 125–133. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-2-125-133>

7. Petrychenko, L. (2023). Profesiine samovyznachennia osobystosti yak psykhohohiko-pedahohichna problema [Professional self-determination of personality as a psycho-pedagogical issue]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka*, 11(5), 52–58. <https://doi.org/10.31110/2616-650x-vol11i5-008>

8. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). Pro zatverdzhennia kontseptualnykh zasad reformuvannia profilnoi serednoi osvity (akademichni litsei) [On approval of conceptual principles of reforming specialized secondary education (academic lyceums)] (*Order No. 10145*, October 10). Retrieved from <https://bit.ly/3VGdGmi>

9. Rebukha, L., Shkvir, O., Kazakova, N., & Polishchuk, O. (2023). Sutnisni osoblyvosti vprovadzhennia prohramy proforientatsiinoi roboty v shkoli [Essential features of implementing a career guidance program in school]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 1(125), 323–333. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2023.01/323-333>

10. Sippii, V. V. (2025). Formuvannia kariernoi spriamovanosti uchniv u modelnykh navchalnykh prohramakh mizhhaluzevoho intehrovanoho kursu STEM dlia himnazii [Formation of students' career orientation in model curricula of the interdisciplinary integrated STEM course for gymnasium]. *Osvitnii protses siohodennia: dosiahnennia, vyklyky, perspektyvy: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference with International Participation (Ternopil, April 25, 2025)* (pp. 129–131). Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745316>

Oleh Morin,

*PhD in Pedagogy, Senior Researcher,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

RESULTS OF IMPLEMENTING A CAREER GUIDANCE TECHNOLOGY FOR DEVELOPING STUDENTS' CAREER ORIENTATION IN THE CONTEXT OF SPECIALIZED EDUCATION

Abstract. *The article addresses the issue of implementing a career guidance technology for developing students' career orientation within the context of specialized education – a highly relevant matter amid the transformation of the modern Ukrainian educational system. The shift in the school education paradigm, the transition to the New Ukrainian School, and the focus on personal development and self-realization of each student underscore the urgent need for effective career guidance technologies that can provide students with the opportunity for conscious, motivated, and socially meaningful educational and professional choices.*

The essence of the proposed career guidance technology lies in its comprehensive impact on all components of the student's personality as a subject of career self-determination: motivational, cognitive, reflective, and volitional. The technology is based on person-centered, reflexive, axiological, and activity-based approaches, drawing on I. Bekh's concept of spiritual and moral development. The goal is not only to provide students with knowledge about professions but also to develop their internal readiness to choose a life and professional path, to understand the social significance of labour, and to cultivate the ability to make responsible decisions.

Methodologically, the study is grounded in a combination of theoretical and empirical methods, including the analysis of scholarly sources, pedagogical modelling, formative experiments, and diagnostics of students' career orientation levels. During the study, a five-component model of the technology was tested (target, procedural-practical, control and evaluation, managerial, and resultative components) and implemented in specialized schooling. The results demonstrated a significant increase in students' awareness of career choice and motivation for career development, and a decrease in the proportion of students with a low level of orientation. Specifically, the high level increased by 12 % in the experimental group, while the low level decreased by 27 %, indicating the effectiveness of the proposed technology.

The scientific novelty of the research lies in the development and implementation of a systemic career guidance technology integrated into specialized education, which provides not only informational but also value-based and motivational support for students' career self-determination. For the first time, the key principles of pedagogical adaptation of such a technology to the conditions of senior specialized school have been outlined, taking into account the factors of flexibility, variability, continuity, and differentiation (furcation).

The scope of application of the developed technology includes general secondary education institutions implementing specialized education and may be helpful to teachers, school psychologists, class teachers, social pedagogues, and school administrators in developing systems of career support. The technology has the potential to scale, taking into account digital tools, regional context, and individual educational needs. It may also serve as a foundation for further developments in student career counselling.

Keywords: *general secondary education institutions (GSEI), career orientation, professional-value orientations, development technology, students.*

Стаття надійшла до редакції 08.07.2025
Стаття прийнята до публікації 20.07.2025